

Morten Valbjørn

Forestillinger om Edward Said og *Orientalism's* (ikke helt så) store indflydelse på studiet af Mellemøsten

Mens Sids *Orientalism* selv er en kritisk meta-studie af "vestlige forestillinger om Orienten", har denne artikel til formål at problematisere og nuancere en fremherskende forestilling vedrørende dette værks indflydelse på studiet af Mellemøsten, nemlig at det skulle være svært at overdrive indflydelsen fra *Orientalism* på Mellemøststudierne (MØS), som nærmest skulle være blevet transformeret af den said'ianske Orientalism-kritik. Artiklens overordnede argument om Edward W. Said og *Orientalism's* ikke helt så store indflydelse på studiet af Mellemøsten udvikles i tre skridt, hvor det første har til formål at vise, hvordan det snarere er *uden for* studiet af Mellemøsten, at Sids indflydelse har været størst. Et af de akademiske felter, hvor Said nærmest har været ignoreret, er derimod orientalistikken, som ellers tildeles størstedelen af bogens opmærksomhed. Hvad MØS angår, er det ganske vist muligt at spore en påvirkning fra *Orientalism*. Den er imidlertid ikke blot mindre end ofte hævdet, men varierer også betragteligt i både karakter og omfang. Det andet skridt har derfor til formål at identificere karakteren af den said'ianske indflydelse, der viser sig at være ganske kompleks og tvetydig. Det kan således være relevant at sondre mellem indflydelsen fra den said'ianske kritik af MØS og fra kritikken af de said-ianske MØS. Endvidere varierer omfanget af denne indflydelse inden for forskellige dele af MØS. Det tredje skridt består derfor af en sammenligning af den said'ianske påvirkning blandt mellemøstforskere med forskellig disciplinær baggrund og inden for forskellige kulturinstitutionelle kontekster.

Søgeord: Edward W. Said, *Orientalisme*, Mellemøsten, mellemøststudier, videnssociologi, europæisk vs. amerikansk akademika.

Som det fremgår af undertitlen til *Orientalism* er Edward W. Saids berømte værk en studie af *vestlige forestillinger om Orienten*. Bogen kan således betragtes som en meta-studie af de vestlige eller mere præcist britiske, franske og delvist amerikanske forestillinger om Orienten og implikationer heraf. Det vil på den baggrund være naturligt at forvente en særlig stor påvirkning fra Said inden for ikke blot orientalistikken, men også de moderne Mellemøststudier (MØS), eftersom disse akademiske felter netop har Orienten – eller Mellemøsten – som genstandsfelt. Denne forventning finder støtte i indledningen til *Social Texts* "memorial issue" for Said, hvor det ligefrem bemærkes, at MØS skulle være blevet transformeret af Saids orientalisme-kritik (Deer, Prakash & Shohat 2006:1) I sin diskussion af *Contending Visions of the Middle East* erklærer Zachary Lockman (2004:183) på tilsvarende vis, at det er vanskeligt at overdrive den intellektuelle påvirkning fra *Orientalism*, der med David Gordons ord (citeret i Kramer 2001:31) i nogle kredse ligefrem skulle være blevet "Quranic in its prestige".

Det er denne specifikke forestilling om Saids særligt store indflydelse på studiet af Mellemøsten, som vil blive problematiseret og nuanceret i herværende artikel. På denne vis kan den følgende diskussion således selv betragtes som en form for meta-studie, ikke af vestlige forestillinger om Orienten, men af forestillinger om indflydelsen fra *Orientalism* (om denne type studier, se Valbjørn 2008:Ch.4). Ud over studier af litteratur inden for en række forskellige akademiske felter baserer den følgende diskussion sig på tidligere surveys angående publikationsmønstre inden for MØS, egne interviews med en lang række danske og internationale forskere inden og uden for MØS¹ såvel som på egne deltager-observationer gennem en årrække ved et antal danske, europæiske og amerikanske akademiske konferencer.²

Artiklens overordnede argument om Edward W. Said og *Orientalism's* ikke helt så store indflydelse på studiet af Mellemøsten udvikles i tre skridt, hvor det første har til formål at vise, hvordan det snarere er *uden for* studiet af Mellemøsten, at Saids indflydelse har været størst. Et af de akademiske felter, hvor Said nærmest har været ignoreret, er derimod orientalistikken, som ellers tildeles størstedelen af bogens opmærksomhed. Hvad MØS angår, er det ganske vist muligt at spore en påvirkning fra *Orientalism*. Den er imidlertid ikke blot mindre end ofte hævdet, men varierer også betragteligt i både karakter og omfang. Det andet skridt har derfor til formål at identificere karakteren af den said'ianske indflydelse, der viser sig at være ganske kompleks og tvetydig, ikke mindst når det kommer til de afledte implikationer heraf. Endvidere varierer omfanget af denne indflydelse inden for forskellige dele af MØS. Det tredje skridt består derfor af en sammenligning af den said'ianske påvirkning blandt mellemøstforskere med forskellig disciplinær-baggrund og inden for forskellige kultur-institutionelle kontekster.

Den said'ianske indflydelse uden for Mellemøststudierne

Som beskrevet i indledningen til dette temanummer var Saids primære ærinde i *Orientalism* at identificere en bestemt tankefigur, som på samme tid skulle have fungeret som et filter for vestlige forestillinger om Orienten og spillet en vigtig funktion for vestlig identitetsdannelse og magtudøvelse. Denne skulle som sagt angiveligt have påvirket studiet af Mellemøsten i en grad, der vanskeligt lader sig overdrive. Fokus var altså rettet mod studiet af *Mellemøsten* og med undtagelse af det afsluttende afsnit om "den seneste fase", der handler om de moderne MØS, beskæftigede Said sig primært med den klassiske orientalistik. På den baggrund ville det være nærliggende at forvente, at det primært var studiet af Mellemøsten og især orientalistikken, der havde været influeret af *Orientalism*. Hvis man kaster et blik på de seneste tredive års reception af Saids klassiker i forskellige dele af academia, efterlades man imidlertid med et noget andet billede.

Hvad orientalistikken angår, synes den said'ianske indflydelse således at have været relativt begrænset. *Orientalism* har, som det med beklagelse bemærkes af Albert Hourani (1994:40), ganske vist medvirket til at transformere orientalisme-begrebet fra at have været en relativ nøgtern og ukontroversiel betegnelse for en bestemt og velanskrevet akademisk disciplin til at være et stærkt negativt ladet udtryk for noget, man anklager andre for at begå. Det er imidlertid i vidt omfang uden for orientalistikken, at denne Said-inspirerede betydning og brug af begrebet findes. Orientalisterne – i begrebets præ-said'ianske betydning – synes derimod mestendels blot at have valgt at ignorere Saids kritik frem for enten at imødegå eller rette ind efter den. Selvom Bernard Lewis, der gerne regnes som en af de centrale nulevende skikkelser inden for den orientalistiske tradition, har spillet en hovedrolle i debatten om *Orientalism* (Lewis 1982; Said, Grabar & Lewis 1982; se også Halliday 1995), er han således ingenlunde nogen typisk repræsentant for sin stand. Først meget sent er der fremkommet svar på Saids anklager, således som det bemærkes i Frederik Stjernfelts (2008) nylige anmeldelse af Robert Irwins frontalangreb mod Said. Blandt de nærliggende forklaringer på denne (mangel på) reaktion kunne nævnes det forhold, at Said helt ignorerede nogle af de dele af den klassiske orientalistiske tradition, hvor orientalistikken fortsat står relativt

stærkt såsom den tyske, som derfor heller ikke har haft noget større behov for at svare igen. Hertil kommer, at den klassiske orientalistik – i modsætning til de nedenfor omtalte moderne MØS – har haft en langt klarere disciplinæridentitet med egen metodologi, genstandsfelt og kanoniske tekster. De har måske af den grund derfor ikke været ligeså påvirkelige af eksterne teoretiske (mode)strømninger, som det er tilfældet inden for andre dele af academia.

Mens *Orientalism* således synes at have sat sig mindre spor i Orientalistikken end, hvad man umiddelbart skulle forvente, synes det modsatte nærmest at være tilfældet inden for en række akademiske felter, som netop *ikke* har Mellemøsten som deres særlige genstandsfelt. Det gælder ikke blot den palæstinensisk-amerikanske litteratur-professors egen disciplin, litteraturvidenskaben, men også inden for Antropologien, hvor det – om end med en vis forsinkelse – er muligt at spore en betragtelig said'iansk indflydelse i forbindelse med den såkaldte "repræsentations-krise", der knyttede/ter sig til debatten om, hvilke konsekvenser antropologer bør drage af, at de selv "skriver kultur" (Clifford & Marcus 1986 – se også Pedersens artikel i dette nummer). Said har ligeledes sat sig spor inden for Historie-faget, hvor det især er tydeligt i den metodiske debat om, hvordan ikke-skønlitterære kilder med fordel kan tilnærmes på samme vis som skønlitteratur, og i studier af asymmetriske kulturmøder og imperialisme-historie (fx Brimnes 2000). Den aller mest tydelige said'ianske indflydelse er imidlertid inden for de såkaldte post-koloniale studier med deres store interesse for repræsentationen af andethed og kolonialismens mangefacetterede og fortsatte effekter på nominelt post-koloniale samfund. *Orientalism* beskrives således gerne som selve katalysatoren for deres opståen (fx Mongia 1997:10; Deer *et al.* 2006:1; Divine 2007:678; Lockman 2004:210). I introduktionen til det før omtalte "memorial-issue" af *Social Text* forklarer Patrick Deer, Prakash Gyan og Ella Shohat (2006:4, 8) meget sigende, hvordan tidsskriftets karriere netop tog sin begyndelse med Said, som bidrog til det første nummer, og hvis værk udgør, hvad de beskriver som "the model of oppositional criticism". Det er ikke mindst via post-kolonialismen og især dennes kritik, at man endeligt også kan spore en tydelig said'iansk indflydelse inden for (dele af) områdestudierne, der i sin traditionelle udformning er blevet affærdiget som "en dinosaur, der jagter et fantom" (Harootunian 2000). Dette akademiske felt er således blevet beskyldt for at være en anakronisme fra den Kolde Krig, som gennem sin opdeling af verden i distinkte regioner skulle medvirke til en undertrykkende og essentialiserende orientalisering af den ikke-vestlige del af verden. På den baggrund har der fra post-kolonialt hold lydt opfordringer til, hvis ikke ligefrem at nedlægge så på radikal vis at omtænke områdestudierne i en post-kolonial retning. Dette skulle gøre det muligt at konfrontere, hvad der betegnes som de eurocentriske akademiske discipliner, og at skabe større bevidsthed om kolonialismens tidligere og nuværende effekter. I modsætning til, hvad man intuitivt ville forvente, er det imidlertid ikke via MØS, at denne post-koloniale introduktion af Said

er sket. Som Claire Heristchi (2004:32; se også Webber 1997) har påpeget, har den post-koloniale kritik af områdestudierne kun sjældent taget afsæt i diskussioner om, hvordan Mellemøsten er blevet studeret, hvorimod især (Syd) asien er blevet tildelt særdeles stor opmærksomhed. På tilsvarende vis er det især inden for (dele af) Asien-studierne, at de ovennævnte opfordringer til at transformere områdestudierne for alvor har sat sig de dybe spor (se fx Palat 2004; Johnson & Ijiri 2005; Miyoshi & Harootunian 2002; Palat 2004; Gordon 2004)³, hvorimod post-kolonialt inspirerede studier som Timothy Mitchells *Colonizing Egypt* (1991) og Joseph Massads (2001) *Colonial Effects: the Making of National Identity in Jordan* har hørt til undtagelserne inden for MØS (Beir 2007, se i øvrigt nedenfor for en nuancering).

I modsætning til den umiddelbare forventning er det således muligt at spore en betragtelig said'iansk indflydelse *uden for* studiet af Mellemøsten, hvor *Orientalism* ikke blot har påvirket en række af de klassiske discipliner, men også medvirket til at transformere nogle af områdestudierne og endog bidraget til etableringen af helt nye akademiske studier i form af post-kolonialismen. Mens sidstnævnte som sagt hidtil kun har haft en begrænset indflydelse på MØS, er dette ikke ensbetydende med, at der slet ikke har været tale om nogen nævneværdig said'iansk indflydelse, således som det næsten er tilfældet inden for orientalistikken. Selvom Said strengt taget ikke er nogen 'rigtig' mellemøstforsker efter en konventionel områdestudie-forståelse, blev han i forbindelse med 20-års jubilæet for *Orientalism* i 1998 således æresmedlem af det amerikanske forbund af mellemøstforskere (MESA). Fire år senere fik han ved den første verdenskongres for Mellemøststudier den såkaldte "WOCMES-Award for outstanding contributions to Middle East Studies". Ved MESA's årlige kongres i 2008 var der endvidere organiseret en særlig hyldest-session, der havde til formål at diskutere nye indsigter fra den nu 30 år gamle bog, der også indgik som et centralt tema i Mervat Hatems "Presidential Address". Alt dette vidner om en said'iansk indflydelse på MØS af dimensioner mindst svarende til Sydasiens-studierne, men de mange æresbevisninger giver på flere måder et fortegnet billede både af karakteren og omfanget af *Orientalism's* faktiske indflydelse på, hvordan Mellemøsten er blevet studeret af mellemøstforskere. Hvad angår karakteren, er det således relevant at sondre mellem indflydelsen fra den said'ianske kritik af MØS og fra kritikken af de said'ianske MØS, idet de er forbundet med ganske forskellige implikationer.

Indflydelsen fra den said'ianske kritik af Mellemøststudierne

Den første og mest direkte form for indflydelse fra *Orientalism* følger af den kritik, som Said selv retter mod MØS i bogens sidste del. Som tidligere nævnt rykker fokus fra den klassiske europæiske orientalistik til de moderne amerikanske Mellemøststudier, der for alvor vokser frem fra midten af det 20. årh.⁴ For en umiddelbar betragtning adskiller disse to akademiske felter sig væ-

sentligt fra hinanden, hvilket Said (fx 2002[1978]:328-9) også understreger. Ud over at være opstået i en anden tid og geografisk kontekst er de moderne MØS også på en række andre måder forskellig fra orientalistikken. Sidstnævnte er i familie med de klassiske civilisationsstudier og dybt funderet i humanioraens filologi. Det afspejler sig i en stærk fokusering på doktrinære og skønlitterære tekster fra en distinkt islamisk civilisations forlængst svundne guldalder. De moderne MØS derimod er ikke blot interdisciplinære, men også langt mere samfundsvidenskabeligt orienterede. Det afspejler sig i en mindre filologisk og mere instrumentel tilgang til sprogkundskaber, der betragtes som redskaber i et højere måls tjeneste, ligesom læsninger af skønlitteratur – til litteraturprofessorens store fortrydelse – skubbes i baggrunden til fordel for en dyrkelse af "facts" (Said 2002[1978]:329-330).

Bag ved disse forskelle deler MØS og orientalistikken ifølge Said imidlertid en række fællestræk, der leder ham til at konkludere, at de moderne MØS i realiteten blot er den nyeste form for orientalisme (i den said'ianske forståelse af termen). Det særlige amerikanske bidrag til orientalismens historie skulle således være introduktionen af moderne samfundsvidenskabelige metoder og tilgange. Den grundlæggende orientalistiske tankefigur – baseret på førømtalte ontologisk, epistemologisk og normativ distinktion mellem et Mellemøsten og et Vesten, der konstituerer hinandens modsætning i sidstnævntes favør – skulle imidlertid være uforandret, ligesom MØS angiveligt udfylder de samme funktioner vedr. identitet og magt, som den klassiske orientalistik hidtil har gjort (Said 2002[1978]:323, 328, 339). Ligesom den europæiske orientalistik opstod parallelt med den franske og britiske imperialisme i Mellemøsten, skulle de moderne MØS' amerikanske ophav heller ikke være tilfældig. Sammenfaldet bør ifølge Said derimod ses i lyset af den fortsatte snævre, men som oftest tilslørede forbindelse mellem akademisk viden og magt. I sin senere bog *Covering Islam – How the Media and Experts determine how we see the rest of the world* forklarer han således, hvordan det ingenlunde er noget tilfælde, at medierne forud for 1970ernes Carter-doktrin og USA militære tilstedeværelse i Golfen havde været fyldt med mellemøsteksperters forsimplende og essentialiserende karikaturer af en ustabil og svag region (Said 1997:28). På tilsvarende vis får man i forordet til 25-års jubilæumsudgaven af *Orientalism* at vide, hvordan der uden mellemøsteksperters til at genfremstille orientalismens klassiske dogmer om Mellemøstens karakter ikke have været nogen amerikansk invasion af Irak i 2003 (Said 2003).

Der er således tale om en ganske skarp kritik af de moderne MØS, og ligesom Said kan – og fra starten men især i de senere år er blevet (Irwin 2006; Varisco 2007, Skovgaard-Petersen 2002; se også Jung i dette nummer) – klandres for en alt for selektiv og unuanceret behandling af den klassiske orientalistik, kan der også være god grund til at problematisere hans karakteristik af de moderne MØS som orientalisme i nye klæder (se i øvrigt Valbjørn & Erslev Andersen 2003). Gennem de seneste tre årtier har den said'ianske kritik ikke desto mindre sat sig en række spor.

Én af de effekter, som *Orientalism* har haft på MØS, er, at den har medvirket til at sætte selve område-begrebet i denne form for områdestudie til debat. Mellemøstforskere har således diskuteret om deres region overhovedet eksisterer "derude", eller om Mellemøsten som en distinkt størrelse primært er en konstruktion skabt gennem vestlige mellemøstforskere repræsentationer. Dette har ikke blot givet sig til udtryk i en kritik af Leonard Binders (1975) klassiske udsagn om, at områdestudierne ikke er defineret ved en bestemt metode eller disciplin, men ved et fælles genstandsfelt, der er kendetegnet ved at have en objektiv eksistens (Wedeen 2007; Mitchell 2003; se også Said 2002[1978]:339). Der har ligeledes lydt opfordringer til en større opmærksomhed på trans-regionale fænomener og til, at det eksisterende regionsbegreb redefineres (Khalidi 2003; Hudson 2004).

Derudover er det også blevet legitimt blandt mellemøstforskere at diskutere, *hvordan* man taler om "sin" region, hvilket knytter an til en *anden* effekt af Suids kritik. *Orientalism* har således været med til at skabe, hvad man med Lisa Wedeen (2007:27) kan betegne som en "epistemologisk refleksivitet" i form af en øget bevidsthed om det komplekse forhold mellem repræsentationer, (akademisk) viden og magt. I forbindelse med afsættelsen af Saddam Hussein og det efterfølgende forsøg på at demokratisere Irak har det blandt (amerikanske) mellemøstforskere således været meget omtvistet, om akademikere bør stille op som rådgivere for udenrigs/forsvarsministeriet, og om mellemøstcentre inden for det såkaldte Title VI-program bør lave særlige forberedelseskurser for soldater og bureaukrater, der skal tjene i Irak.

Herudover er det også muligt at identificere en *tredje* effekt, der har form af en ambition om at "af-orientalisere" og normalisere Mellemøsten. Gennem 1990erne har dette bl.a. givet sig til udtryk i en strømning inden for MØS, der dels var optaget af at gendrive essentialistiske islam-forståelser i, hvad Yahya Sadowski (1993) har karakteriseret som neo-orientalismen i demokrati-debatten dels forsøgte at spotte alle mulige kim i de mellemøstlige samfund til det demokratiske gennembrud, som kunne bekræfte denne gruppes antagelse om, at Mellemøsten ikke var immun for den såkaldte tredje demokratiseringsbølge og således heller ikke kvalitativt anderledes fra alle andre dele af verden (Bromley 1997; Hudson 1991; for en oversigt over denne strømning Valbjørn 2007).

Denne eksplicite ambition om at af-orientalisere Mellemøsten knytter endeligt også an til en *fjerde* effekt, som udspringer af spørgsmålet om og i så fald, hvordan man på en ikke-orientalistisk måde skal forholde sig til nogle af de emnefelt, som Said klandrer især orientalistikken, men også MØS for at have stirret sig blind på, i deres orientalisering af Mellemøsten. Der synes således at eksistere om end ikke en egentlig berøringsangst så dog en uafklarethed og spænding inden for store dele af MØS, når det kommer til spørgsmål om, hvordan man forholder sig til eksempelvis stammers betydning i det moderne Mellemøsten (sammenlign Peteet et al. 2008 ift. Salzman

2008) eller til relationen mellem islam og islamisme, herunder ikke mindst i sidstnævntes militante varianter (sammenlign Rougier 2007 ift. Khalil 2007), ligesom referencer til en distinkt mellemøstlig politisk kultur er meget omtvistede (sammenlign Hudson 1995 ift. Anderson 1995). Denne latente spænding relaterer sig ikke blot til disse specifikke spørgsmål, men knytter samtidigt an til en større og mere principiel problematik, der vedrører MØS' eksistensberettigelse. Ligesom de øvrige områdestudier baserer MØS sig på et rationale om, at det er meningsfuldt at opdele kloden i forskellige regioner, der antages at besidde så mange særegne træk, at der for at forstå samfundsudviklingen i disse forskellige dele af verden kræves en særlig regional ekspertise organiseret inden for geografisk frem for disciplinært opdelt akademiske felter. På den baggrund er det åbenlyst, at ambitionen om ikke blot at problematisere område-begrebet, men også at af-orientalisere og normalisere Mellemøsten let kommer til at ligge i et spændingsforhold ift. behovet for at begrunde det fortsatte behov for regionale specialister organiseret i områdestudier.

Samtidigt med at det således er muligt at identificere en række effekter fra *Orientalism* på MØS, er det imidlertid vigtigt ikke at overdrive denne form for said'iansk indflydelse. Hvis man taler med mellemøstforskere, orienterer sig i deres læseplaner og læser deres publikationer, vil man således kunne finde støtte for Heritschis (2004:32) udsagn om, at indflydelsen fra Said primært har været på et principielt meta-niveau, mens den er langt mere begrænset, hvad angår den enkelte mellemøstforskers egen konkrete forskning og undervisning. Om end der er undtagelser (fx Mitchell 1991; McAlister 2005; Qureshi & Sells 2003; Tuastad 2003, Massad 2001, Khalil 2007), har *Orientalism* således ofte primært haft karakter af en form for "rituel reference", som indføres i introduktionen til et undervisningsforløb eller til en publikation sammen med en bemærkning om Mellemøstens omtvistede karakter, men uden at der efterfølgende udvikles eller anlægges en specifik said'iansk analysestrategi. Direkte adspurgte svarede mange af de mellemøstforskere, der er blevet interviewet ifm. herværende artikel således også, at arven fra *Orientalism* for dem primært indskrænker sig til at være dels en nyttig påmindelse om betydningen af at forholde sig (selv)kritisk til, hvad og hvordan man studerer, og dels en kærkommen invitation til at søge andre – men ikke nødvendigvis said'ianske eller post-koloniale – tilgange til studiet af Mellemøsten end den meget filologiske, som orientalistikken har været karakteriseret ved. Men som det fra flere sider påpeges, havde sådanne post-orientalistiske tilgange til studiet af Mellemøsten allerede været introduceret længe før *Orientalism* blev udgivet i 1978 (Lockman 2004:ch. 5).

Indflydelsen fra kritikken af de said'ianske Mellemøststudier

Som sagt antager karakteren af indflydelse fra *Orientalism* flere former end denne meget direkte variant, der har været med til at rejse nogle af de samme

principielle debatter – om end uden de samme praktiske endsige transformative implikationer – som man finder hos nogle af de føromtalte mere Said-påvirkede dele af *akademia*, der netop *ikke* har Mellemøsten som specifikt genstandsfelt. Mens denne første form for indflydelse udspringer af den kritik, som Said selv fremsatte mod MØS, kan den anden og mere MØS-distinkte variant til gengæld siges at tage afsæt i en kritik af MØS for at være blevet alt for said'iansk. Der er således tale om en mere indirekte form for indflydelse, og frem for *Orientalism* kan hovedværket for denne anden variant siges at være Martin Kramers ligeså kontroversielle *Ivory Towers on Sand – the failure of Middle Eastern Studies in America* (2001), som i kølvandet på 11. september angrebene blev udgivet af den pro-israelske tænketank *Washington Institute for Near East Policy*.

I bogen retter Kramer en bredside mod hele det amerikanske establishment af mellemøstforskere, der efter hans mening har spillet fallit ved at undlade at stille de rigtige spørgsmål på de rigtige tidspunkter. Herved er såvel almindelige borgere som beslutningstagere blevet efterladt fuldstændigt uforberedte på truslen fra islamistisk ekstremisme lyder argumentet. I stedet for at have beskæftiget sig med denne fare og ved de træk, som ifølge Kramer gør Mellemøsten exceptionel, havde man på apologetisk vis begivet sig ud i en ønsketænkning om, at et "normalt" Mellemøsten, der befandt sig i en demokratiseringsproces, hvori islamister ville spille en positiv rolle, hvorimod Vestens rolle altid blev udlagt negativt. MØS var herved endt som, hvad Kramer betegnede som "an empire of errors", og hele denne misere var efter hans mening et udkomme af den store og altødelæggende indflydelse fra Said. *Orientalism's* kritik af ikke blot orientalistikken, men også de moderne MØS var uden forbehold blevet accepteret af flagellantiske mellemøstforskere, der efterfølgende havde gennemført en udrensning inden for MØS, som i Kramers fremstilling nu var domineret af "post-orientalistiske mandariner", hvis interesse for diverse teoretiske "post-strømninger" havde forvansket billedet af "det virkelige Mellemøsten".

Mens implikationerne af Suids kritik af MØS pegede i retning af, hvis ikke ligefrem post-koloniale så i hvert fald post-orientalistiske tilgange til studiet af Mellemøsten, er denne kritik af de said'ianske MØS forbundet med ganske andre anbefalinger. For Kramer ligger fremtiden for MØS så at sige i den orientalistiske fortid, og han ser således ingen nytte i at forsøge på, at "af-orientalisere" Mellemøsten eller i at introducere post-orientalistiske endsige -koloniale tilgange. Der er efter hans mening derimod behov for en "de-saidificering" (Kramer 2007) af MØS parallelt med, hvad man kunne kalde en "re-orientalisering" ved, at mellemøstforskere genetablerer forbindelsen til, hvad Kramer ser som orientalistikkens store tradition med dens dyder og helte, og derudover bestræber sig på at være nyttige og bruge deres viden til at tjene "den nationale interesse".

Selvom *Orientalism* og *Ivory Towers* på det substantielle plan repræsenterer

hinandens modsætninger, deler de det fællestræk, at der er tale om meget polemiske værker, som ikke efterlader megen plads til nuancer og forbehold. Ligesom det var tilfældet ved Saids kritik af MØS, giver det således også god mening at stille spørgsmålstejn ved, i hvilket omfang Kramers kritik af de said'ianske MØS er fuldt ud berettiget. På den ene side peger Kramer på en række af de potentielle faldgruber, som en said'iansk og beslægtede analysestrategier *kan* være forbundet med. En intenderet *selvbevidsthed* kan således have en tendens til at udmønte sig i en næsten solipsistisk *selvoptagethed*, ligesom ønsket om større *følsomhed* for andethed til tider slår over i en *overfølsomhed* for at beskæftige sig med en konkret og ikke blot abstrakt Anden, hvilket skal ses i lyset af en overdreven frygt for en latent orientalisme og for at gøre "andre stemmer tavse" (se i øvrigt Valbjørn 2008). På den anden side synes dette primært at være et problem for "fuldblods-said'ianere", og det er snarere inden for især de post-koloniale studier og dele af de Sydasiatiske områdestudier frem for MØS, at man kan finde disse i større tal. Som tidligere nævnt har den said'ianske indflydelse på den *konkrete* forskning inden for MØS været relativt begrænset, hvilket ifølge Heritschi (2004:33) netop hænger sammen med, at Said for mange mellemøstforskere har været "a post- too far". Dette billede bekræftes delvist af Laura Beirs (2007) survey af emnemæssige og metodiske trends inden for MØS-afhandlinger, hvor det viser sig, at den sproglige/Kulturelle Drejning, som Said kan ses som del af, kun har haft en marginal placering mellem 1980-2002. Hun ser ganske vist en voksende interesse for diverse post-strømninger gennem de seneste år, men det har ikke været blandt de politologer, der – som Gregory Gause (2002) bemærker – på paradoksalt vis hører til den gruppe af mellemøstforskere, som Kramers kritik er mest direkte rettet mod, men som har skænket Said og den øvrige Kulturelle Drejning mindst opmærksomhed.

Også Kramers kritik af MØS er således på mange måder overdreven og rammer på tilsvarende vis ofte ved siden af. Ligesom det var tilfældet med Saids kritik, har denne anden og mere indirekte form for said'iansk indflydelse ikke desto mindre også sat sig spor, om end af en ganske anden og alt andet end post-orientalistisk endsige post-kolonial karakter. En af de effekter, som Kramers kritik af de said'ianske MØS har haft, er en stærk politisering og polarisering af debatten om MØS og om, hvordan Mellemøsten skal anskues. Et af de mest tydelige eksempler herpå, er det kontroversielle Campus Watch-projekt iværksat af den konservative tænketank *Middle East Forum* anført af Daniel Pipes (se www.campus-watch.org). Der er tale om et projekt, der har til formål at overvåge og indberette, hvad der betegnes som mellemøstforskernes ofte fejlagtige og fordrejede undervisning og publikationer, for at imødegå den skadelige indflydelse fra Said og herigennem højne den akademiske standard i studiet af Mellemøsten. Andre har derimod set initiativet som et angreb på den akademiske frihed og som et forsøg på en form for sindelagskontrol, der giver mindelser tilbage til 1950ernes McCarthyism i USA (Brand 2007;

Anderson 2004; Beinin 2004). Et andet udtryk for denne polarisering er den nyligt oprettede *Association for the Study of the Middle East and Africa* (ASMEA), der som frontfigurer har to af *Orientalism's* "skurke", nemlig Bernard Lewis og Fouad Ajami. ASMEAs erklærede formål er at skabe et alternativ til, hvad der betegnes som "MESAs post-koloniale bias", og et frirum til at studere de elementer ved islam og Mellemøsten som angiveligt ellers bliver ignoreret af alle de said'ianske mellemøstforskere (Stillwell 2008, se også www.asmeascholars.org).

Oprettelsen af ASMEA illustrerer ikke blot denne "borgerkrig i elfenbens-tårnet", men peger også på en *anden* effekt af denne kritik af de said'ianske MØS. I tråd med Kramers "forward-to-the-past"-position er det især efter 9/11 således muligt at identificere, hvad man, givetvis både med dens tilhængere og kritikeres billigelse, kunne betegne som en neo-orientalistisk strømning inden for dele af studiet af Mellemøsten. Dette har ikke blot givet sig til udtryk i en udtalt anti-said'iansk position og i åbne anprisninger af den klassiske orientalistik (som et meget eksplicit eksempel Irwin 2006) såvel som af nulevende og fra andre kanter udsældte skikkelser som førømtalte Lewis. Denne strømning er således også kendetegnet ved alt andet end berøringsangst ift. en række af de emner, som andre dele af MØS som tidligere omtalt har haft et ganske spændingsfyldt og uafklaret forhold til. Det fremgår eksempelvis i programmet til ASMEAs første konference, hvor fokus samler sig om emner som det tribale grundlag for Mellemøstens islamiske kultur, forbindelser mellem Koranens begreb om krig og nutidens jihadisme, muslimske holdninger til kristne i islams grundlæggelsesperiode, palæstinensisk martyrkultur som model for de 21. årh. islamiske terrorisme og forskelle mellem et kristent og et islamisk syn på det liberale demokrati mv.

Endeligt er det også muligt at identificere en *tredje* effekt. Ligesom den foregående baserer den sig på en afstandstagen til Suids nærmest dæmoniserende karikatur af den klassiske orientalistik, men uden på samme vis at engagere sig og tage parti i den førømtalte mere og til tider mindre civiliserede akademiske mellemøstlige borgerkrig om studiet af Mellemøsten. Især gennem de senere år er det således også muligt at iagttage en voksende interesse både for at korrigere og nuancere den Said-influerede opfattelse af orientalistikken. Det har er bl.a. kommet til udtryk i en ny opmærksomhed omkring ungarsk og tysk orientalistik, som ikke behandles af Said, måske fordi den udviser andre træk end den britiske og franske. *Orientalism's* ganske ensidige billede af forholdet mellem magt og orientalistikkens viden er endvidere blevet nuanceret ved at vise, hvordan der eksempelvis også har været orientalister som ungarske Goldziher, der støttede den ægyptiske Urabi-revolte mod briterne, og den tyske Schegel, der var interesseret i tyskernes lighed med – frem for forskel fra – araberne, ligesom der var andre tyske orientalister, som spillede en aktiv rolle i Berlins islam-politik om at få osmanniske Enver Pasha til at erklære jihad under Første Verdenskrig (fx Skovgaard Petersen, 2002, Mes-

sling 2008, Schwanitz 2003 – se også Jung og Skovgaard-Petersen i dette nummer). Endeligt er det også blevet påpeget, hvordan nogle af de klassiske orientaler tilbyder indsigter og erfaringer, som også kan have relevans for en forståelse af nutidens Mellemøsten. Det gælder eksempelvis den hollandske Christiaan Snouck Hurgronje, hvor der på baggrund af studier af hans liv og værk er blevet uddraget indsigter fra hans fejlslagne moderniseringspolitik af det nederlandske Indien, som også synes at have aktuel relevans for nutidige forsøg på at demokratisere Mellemøsten (Jung 2007).

Samtidigt med at det er vigtigt at have blik for denne ganske anderledes og mere indirekte form for said'iansk indflydelse på MØS, er det imidlertid også her god grund til at være varsom med at overvurdere dens effekt på mellemøstforskernes studie af Mellemøsten. For det *første* er det vigtigt at være opmærksom på, at selvom den eksplicit anti-said'ianske neo-orientalistiske strømning til tider kan være ganske højrøstet, er der tale om en relativ lille gruppe blandt mellemøstforskere. Det er således meget sigende, at ASMEAs første konference kun havde seks panels i forhold til MESAs flere hundrede. Hertil kommer, at denne strømning er langt stærkere repræsenteret i politiserede tænketankemiljøer end blandt universitetsansatte mellemøstforskere. Selvom debatten om studiet af Mellemøsten ofte tegnes af denne "borgerkrig i det mellemøstlige elfenbenstårn", er det for det *andet* ingenlunde sådan, at mellemøstforskningen i praksis er delt i to grupper, som henholdsvis ønsker at af-said'ificere og af-orientalisere studiet af Mellemøsten. Flertallet opfatter sig som hverken tilhørende den ene eller anden lejr (for et paradigmatiske eksempel Halliday 1995), og – især når det kommer til deres konkrete forskning – ignorerer de i vidt omfang hele denne betændte debat, der på nogle måder endvidere er en ganske *amerikansk* diskussion, som især har udspillet sig inden for bestemte dele af MØS. Dette peger i retning af et andet forhold, som det er vigtigt at have blik for i en diskussion af *Orientalism's* indflydelse på MØS. Ud over at karakteren af denne indflydelse kan være ganske forskelligartet, er det således også nødvendigt at være opmærksom på, at omfanget af den ene eller anden form for said'iansk indflydelse ingenlunde har været den samme overalt.

Den ulige indflydelse fra Said i forskellige geografiske kultur-institutionelle kontekster

Samtidigt med at forestillingen om *Orientalism's* særlige indflydelse på studiet af Mellemøsten i de foregående afsnit er søgt nuanceret og problematiseret ved at sammenstille MØS med andre dele af academia og ved at identificere modsatrettede former for indflydelse fra Saida berømte værk, har MØS i vidt omfang været behandlet som en samlet størrelse, der ganske vist er præget af forskellige strømninger. Dette giver dog et langt mere homogent billede af denne del af academia, end det faktisk er tilfældet. Som et i udtalt grad tværdisciplinært akademisk felt har mellemøstforskere således mange forskellige

former for disciplinære baggrunde, hvortil kommer, at de er situeret i, hvad man med Knud-Erik Jørgensen (2000) kan betegne som forskellige geografiske kultur-institutionelle kontekster. På den baggrund er der god grund til at tilføje endnu to dimensioner til denne nuancering og problematisering af forestillingen om, at det er vanskeligt at overdrive den said'ianske indflydelse på MØS.

Som det allerede fremgik af Gauses førnævnte kritik af Kramer, varierer indflydelsen fra Said mellem mellemøstforskere med forskellig disciplinær baggrund. Hans pointe var som sagt, at det var paradoksalt, at det netop var politologiske mellemøstforskere, Kramer brugte det meste af sit anti-said'ianske krudt på, eftersom det var en af de grupper inden for MØS, hvor *Orientalism* havde sat sig de mindste spor. Men i hvilke dele af MØS skal man da søge for at finde et dybere said'iansk fodaftryk? Hvis man tyr til Biers (2007) føromtalt survey af emnemæssige og metodiske trends i (amerikanske) afhandlinger inden for MØS, vil svaret være mellemøstforskere med en historisk eller antropologisk træning samt de relativt få selverklærede post-kolonialister. Dette billede stemmer overens med andre vurderinger (fx Weeden 2007; Mitchell 2003), ligesom det svarer til det generelle billede i den del af academia, som ikke har Mellemøsten som sit specifikke genstandsfelt. Som tidligere beskrevet var det ud over de post-koloniale og de Sydasiatiske studier især muligt at spore en said'iansk indflydelse inden for antropologien og historie-faget, som netop også er discipliner, der gerne regnes som mere påvirket af den generelle Sproglige/Kulturelle Drejning end de mere "hårde" samfundsvidenskaber.

Ud over denne sondring mellem mellemøstforskere forskellige disciplinære baggrunde vil man ved at vende blikket mod receptionen af Said uden for en amerikansk sammenhæng også erfare, at graden af said'iansk indflydelse på MØS varierer mellem geografiske kultur-institutionelle kontekster (se også Feldts diskussion af Saims betydning i en israelsk/jødisk kontekst). Det er i den forbindelse ganske interessant at læse danske Sune Haugbølles (2008) kritiske blog-kommentar til Mervat Hatems tidligere omtalte "MESA-Presidential Address 2008", der som en hyldest til Said fokuserede på *Orientalism's* tredivårige indflydelse på MØS med særlig vægt på forholdet mellem magt og viden. Efter at have understreget, at dele af den vestlige debat fortsat foregår inden for rammerne af en orientalistisk tankefigur, anfører Haugbølle i sin kommentar, der meget sigende bærer titlen "Put Said on the backburner", at selvom vore repræsentationer af Mellemøsten er vigtige, er det på høje tide, at vi kommer videre. Dette bør ske ved, at vi lægger Said bag os og i stedet retter fokus på de mellemøstlige samfund og de mange udfordringer, som de står over for, og som ikke kan affærdiges som rene orientalistiske konstruktioner.

Denne "post-said'ianske" attitude – forstået som en anerkendelse af, at *Orientalism* i sin tid rejste nogle relevante spørgsmål, men nu er det på høje tide

at komme videre – kombineret med et mindre anspændt forhold til spørgsmålet om forholdet mellem repræsentationer, magt og viden – er ikke reserveret Haugbølle, men repræsenterer derimod et centralt træk ved en mere generel transatlantisk kløft vedr. *Orientalism's* rolle. Dette afspejler sig eksempelvis i, hvordan den såkaldte områdestudiekontrover mellem disciplinære generalister og områdespecialister (Tessler 1999) har udspillet sig i en amerikansk og europæisk kulturel-institutionel kontekst. Ud over at denne ganske meta-orienterede kontrovers har antaget langt større dimensioner og været meget mere betændt i en amerikansk end europæisk sammenhæng (Valbjørn 2008:72ff), spiller Said og *Orientalism* også en langt mere fremtrædende rolle i den amerikanske variant. Dette blev illustreret ganske tydeligt ved to konferencer, der på hver sin side af Atlanterhavet i de senere år har været afholdt om områdestudiernes hidtidige og fremtidige udvikling. Ligesom det er tilfældet i en række af (de amerikanske) hovedværker vedrørende områdestudiekontrover (fx Mirsepassi, Basu & Weaver 2003; Tessler 1999; Szanton 2003; Kramer 2001; Miyoshi & Harootunian 2002), blev der hyppigt refereret til Said, og *Orientalism* indgik som en standardreference i mange af bidragene til konferencen "Producing Knowledge on World Regions: Issues of Internationalization and Interdisciplinarity"⁵, som det amerikanske samfundsvidenskabelige forskningsråd (SSRC) arrangerede i 2007 som led i en kortlægning af udviklingstendenser inden for amerikansk MØS. Få måneder forinden havde det tyske German Institute for Global and Area Studies (GIGA) afholdt konferencen "Area Studies and Comparative Area Studies: Methodological Challenges, Empirical Findings and the Road Ahead"⁶. Her blev der i langt mindre grad refereret til Said, og i det overordnede paper (Basedau & Köllner 2006), som satte rammen for konferencen ved at opregne aktuelle debatter og udfordringer for områdestudierne, glimrer *Orientalism* helt ved sit fravær. Ved den førstnævnte SSRC-konference blev det ifm. en diskussion om mellemøstforskernes relation til den politiske magt endvidere illustreret, hvordan en af de føromtalte centrale effekter af den said'ianske kritik af MØS, nemlig den forstærkede sensitivitet ift. samspillet mellem repræsentationer, akademisk viden og magt, også varierer i forskellige kulturel-institutionelle kontekster. Mens der blandt mange af de amerikanske deltagere blev udtrykt stor modstand mod, at mellemøstforskere skulle have nogen form for rådgivende relation til den amerikanske regering, erklærede flere europæiske deltagere derimod, at forskere i deres land havde et fortrinligt samarbejde med udenrigsministeriet. På tilsvarende vis kan man i en dansk sammenhæng pege på, hvordan der har været et ukontroversielt samarbejde mellem mellemøstforskere og Asiatisk Plads, bl.a. i forbindelse med det såkaldte Dansk-Arabiske Initiativ. I skærende kontrast til amerikanske MESA producerede det britiske mellemøstforbund (BRISMES) i kølvandet på 9/11 ligeledes en lang rapport, der basalt set handlede om, hvordan mellemøstforskere kunne tilbyde indsigter af vital betydning for forsvaret af britiske nationale interesser, hvorfor man

burde have tilført flere økonomiske midler. Dette billede af et Europa, der i sammenligning med USA i dag virker mindre præget af de forskellige former for said'iansk indflydelse, kan også genfindes uden for en (mellemst)områdestudiesammenhæng. Selvom både historie-faget og Antropologien også i en europæisk sammenhæng er influeret af *Orientalism*, berettes der af både europæiske antropologer og historikere, at Said i dag er en større inspirationskilde blandt amerikanske kolleger i sammenligning med deres europæiske, hvor mange har lagt Said bag sig.

I sammenligning med amerikansk akademia og MØS især synes graden af said'iansk indflydelse således at være mindre i en europæisk sammenhæng. Umiddelbart kan dette virke paradoksalt, eftersom *Orientalism*, som Kramer (2001:32) også bemærker, for størsteparten af bogens vedkommende jo handler om *europæiske* forestillinger om Orienten. Ved at rette fokus i tre forskellige retninger er det muligt at identificere en række elementer til en forklaring af dette paradoks.⁷ For det *første* er det relevant at rette blikket mod forskellene i den europæiske og amerikanske kontekst *uden for* akademia. Én vigtig faktor til at forstå, hvorfor spørgsmålet om magt, akademisk viden og repræsentationer har været mindre kontroversielt i en europæisk end amerikansk sammenhæng, er selv sagt, at "you are not part of an empire", som Lockman tørt bemærkede ved foromtalte SSRC-konferencen som svar på europæiske deltageres beretninger om gode erfaringer med at samarbejde med udenrigsministerier mv. Alt andet lige må det forventes at gøre en forskel, at ingen af de europæiske stater eller for den sags skyld EU er nogen supermagt med, hvad dette indebærer, således som det er tilfældet for USA. En anden faktor er, at Said ud over at være litteraturprofessor også var en meget markant og kontroversiel fortaler for den palæstinensiske sag, og det er i den forbindelse vigtigt at have blik for, hvordan Palæstina-konflikten og Israel spiller en større og mere politiseret rolle i den amerikanske offentlige debat. Debatten om *Orientalism* synes til tider således at have haft karakter af en form for stedfortræderkonflikt mellem pro-israelske og palæstinensiske sympatisører.

For det *andet* er det også relevant at rette blikket mod den mere generelle akademiske kontekst og forskelle i de fremherskende intellektuelle strømninger herindenfor. En mulig relevant faktor for herværende sammenhæng er, at der har været en større positivisme/post-positivisme polarisering i den amerikanske human-og socialvidenskab i forhold til den europæiske, hvor en meget hård positivisme har haft mindre udbredelse samtidigt med, at der heller ikke har været lige så ekstreme mod-reaktioner i form af en radikal post-positivisme, som ligger i fin tråd med Suids udgangspunkt i *Orientalism* (se i øvrigt Valbjørn 2008:72ff; Jørgensen 2000). En anden faktor angår transatlantiske forskelle i områdestudiernes oprindelse og forhold til disciplinerne. Som tidligere nævnt sted-og tidsfæstes de moderne MØS gerne til USA i midten af det 20. årh, hvilket er et tidspunkt, hvor arbejdsdelingen mellem disciplinerne for længst er blevet etableret. Det har afspejlet sig i, at MØS ligesom de øvrige

områdestudier altid har været kendetegnet ved at stå i et spændingsforhold til de "gamle" discipliner. Sidstnævnte satte både standarderne for god forskning og tilbød teorier og metoder til områdestudierne, som ikke havde eller har en særlig egen metodologi (Feldt 2007). Den europæiske version er anderledes og mere kompleks, hvilket hænger sammen med orientalistikken. I modsætning til de amerikanske områdestudier var den opstået samtidigt med de klassiske discipliner og havde som tidligere nævnt egen metode, kanoniske tekster og en klar identitet. Selvom den amerikanske mere samfundsvidenskabelige model for områdestudier er blevet kopieret i Europa, eksisterer denne form for MØS, eksempelvis i Tyskland, side om side med en variant, der er langt mere influeret af den klassiske orientalistik (Schäbler 2007).

Denne faktor knytter endeligt også an til en *tredje* retning, som man med nytte kan rette blikket mod. Det er forskelle i den interne organisering af MØS i en europæisk og amerikansk sammenhæng. Birgit Schäbler (2007) har således peget på, hvordan den fremherskende disciplinære baggrund hos tyske og amerikanske mellemøstforskere adskiller sig fra hinanden. I kontrast til amerikansk MØS, der domineres af historikere, mens der er relativt få med en politologisk baggrund, skulle det forholde sig omtrent omvendt i en tysk sammenhæng, hvor politologer står stærkt sammen med mere klassisk orienterede orientaler. Denne forskel er interessant for herværende diskussion af trans-atlantiske forskelle i Said receptionen, eftersom der som tidligere beskrevet synes at være en tendens til, at mellemøstforskere med baggrund i historie-faget og historikere i øvrigt hører til den gruppe, hvor det er muligt at identificere en langt klarere said'iansk inspiration end inden for Politologien og orientalistikken, der hører til blandt dem, der har skænket *Orientalism* mindst interesse.

Om hverken at over-eller underdrive forestillingen om den said'ianske indflydelse på studiet af Mellemøsten

Mens Suids *Orientalism* – som det indledningsvist er blevet bemærket – er en meta-studie af "vestlige forestillinger om Orienten", har det i det ovenstående været hensigten at kaste et kritisk blik på en fremherskende forestilling vedrørende studiet af Mellemøsten, nemlig at det skulle være svært at overdrive indflydelsen fra *Orientalism* på MØS, som nærmest skulle være blevet transformeret af den said'ianske orientalisme-kritik. Hovedkonklusionen på herværende diskussion må imidlertid være, at det netop har været en overdrivelse at hævde, at *Orientalism* skulle have spillet en *særlig* stor og nærmest transformativ rolle for dette specifikke akademiske felt eller for mellemøstforskernes studier af Mellemøsten. At debatten om den said'ianske indflydelse på MØS på mange måder er præget af overdrivelser, betyder imidlertid ikke, at *Orientalism* overhovedet ikke har spillet nogen rolle, idet en sådan forestilling til gengæld ville være en underdrivelse. Der er derimod for det *første* tale om, at den said'ianske indflydelse i sammenligning med MØS har været *relativt*

større inden for især de post-koloniale studier og de (Syd)asiatiske studier og derudover historie-faget, antropologien og litteraturvidenskaben. For det *andet* har *Orientalism* primært spillet en rolle i mere principielle meta-orienterede debatter vedr. områdestudiernes karakter, hvorimod den som hovedregel ikke i nogen nævneværdig grad har påvirket den enkelte mellemøstforskere konkrete forskning, og mange har samtidigt også afstået fra at positionere sig i den pro/anti-said'ianske lejr i den mere principielle debat. For det *tredje* har den said'ianske indflydelse antaget ganske forskellige og modsatrettede former, hvilket givetvis også har modvirket eventuelle transformativ tendenser. For det *fjerde* har det især været hos mellemøstforskere med en disciplinær baggrund fra historie-faget, Antropologien og de relativt få selv-erklærede post-kolonialister, at *Orientalism* har sat sig dybere spor, hvorimod indflydelsen er langt mere overfladisk hos dem, der har en "hårdere" samfundsvidenskabelig baggrund. For det *femte* står det også klart, at den said'ianske indflydelse i sine forskellige varianter varierer mellem forskellige kultur-institutionelle kontekster. Said synes således at spille en langt større – og ikke mindst kontroversiel – rolle i en amerikansk sammenhæng i sammenligning med en europæisk. Frem for at overdrive eller for den sags skyld underdrive den said'ianske indflydelse på MØS og mellemøstforskere studie af Mellemøsten synes der således snarere at være behov for, at forestillingen om indflydelsen fra den said'ianske kritik af MØS såvel som kritikken af de said'ianske MØS nuanceres og afdramatiseres. I lyset af den polemiske og polariserende karakter, som de seneste 30 års debat om *Orientalism* har haft, er det imidlertid tvivlsomt, at dette vil ske inden for alle kultur-institutionelle kontekster.

Noter

1. I forbindelse med udarbejdelsen af herværende artikel har jeg haft den store glæde at kunne trække på erfaringer med og opfattelser om indflydelsen fra Said fra en lang række danske og internationale kolleger. Jeg vil på den baggrund takke kolleger ved Institut for Statskundskab på Århus Universitet, Ray Hinnebusch, August Richard Norton, Julius Kirchenbauer, André Bank, Christopher Parker, Mark Sedgwick, Lisa Anderson, Zachary Lockman, Thomas Brandt Fibiger; Sune Haugbølle; Jan Ifversen; Aurora Sottimano, Birgit Schäbler, Dietrich Jung, Jakob Feldt, Julie Pruzan-Jørgensen, Martin Ledstrup og Frederik Stjernfelt.
2. Heriblandt Mellemøst-konferencer i regi af Nordic Society for Middle East Studies, British Society for Middle East Studies (BRISMES), den amerikanske Middle East Studies Association (MESA) Deutsche Arbeitsgemeinschaft Vorderer Orient für gegenwartsbezogene Forschung und Dokumentation (DAVO), World Congress for Middle Eastern Studies (WOCMES), det amerikanske Social Science Research Council (SSRC) såvel som en lang række specifikke workshops og konferencer, hvoraf nogle specifikt omtales nedenfor.
3. Det gælder især de sydasiatiske studier, men også Japan-studier, hvorimod Kina-studier i langt mindre grad skulle være særligt influeret af Said eller post-kolonialismen.
4. For en fremstilling af MØS' udvikling se Valbjørn & Erslev Andersen 2003; Lockman 2004; Mitchell 2003.
5. Konferencen blev afholdt i New York City i juni 2007. For yderligere oplysninger om konferencen, herunder papers, se http://www.ssrc.org/program_areas/global/VI_June2007/
6. Konferencen fandt sted i april 2007 i Hamborg. Programmet er tilgængeligt på <http://www>.

giga-hamburg.de/dl/download.php?d=/content/aktuelles/pdf/giga_workshopACAS_070412_programm.pdf

7. For en yderligere og mere nuanceret diskussion af og sondring mellem forklaringstyper i redegørelser for udviklinger inden for forskellige akademiske felter, se Valbjørn 2008.

Litteratur

- Anderson, Lisa 1995: "Democracy in the Arab World: A Critique of the Political Culture Approach", pp. 77-92 in Rex Brynen, Bahgat Korany & Paul Noble (eds.): *Political Liberalization & Democratization in the Arab World – theoretical perspectives*. Boulder: Lynne Rienner.
- Anderson, Lisa 2004: "Scholarship, Policy, Debate and Conflict: Why We Study the Middle East and Why it Matters (2003 Presidential Address)". *MESA Bulletin*, 38, 1, pp. 2-15.
- Basedau, Matthias & Patrick Köllner 2006: *Area Studies and Comparative Area Studies: Opportunities and Challenges for the GIGA German Institute of Global and Area Studies*. Hamburg: GIGA.
- Beinin, Joel 2004: "The new American McCarthyism: policing thought about the Middle East". *Race & Class*, 46, 1, pp. 101-115.
- Bier, Laura 2007: *Recent Trends in Middle East Studies: A Survey of Dissertations and First Books, 2002-2007*, Paper prepared for presentation at the Social Science Research Council meeting on "Producing Knowledge on World Regions: Issues of Internationalization and Interdisciplinarity", at City University of New York (CUNY) June 14-15, New York City, USA.
- Binder, Leonard 1975: "1974 Presidential Address". *MESA Bulletin*, 9, 1, pp. 1-11.
- Brand, Laurie A. 2007: "Middle East Studies and Academic Freedom: Challenges at Home and Abroad". *International Studies Perspectives*, 8, 4, pp. 384-395.
- Brimnes, Niels 2000: "Pragmatisk konstruktivisme betragtninger om konstruktivisme og studiet af kultursammenstød". *Den Jyske Historiker*, 88, pp. 92-117.
- Bromley, Simon 1997: "Middle East Exceptionalism: Myth or Reality", pp. 321-343 in Potter *et al.*, *Democratization*. Cambridge: Polity Press.
- Clifford, James & George Marcus (eds) 1986: *Writing Culture – The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Deer, Patrick, Gyan Prakash & Ella Shohat 2006: "Edward Said: A Memorial Issue". *Social Text*, 24, 2, pp. 1-9.
- Divine, Donna Robinson 2007: "Introduction – Edward Said". *Israel Affairs*, 13, 4, pp. 678-688.
- Feldt, Jakob 2007: "Orientalisme, Edward Said og Ümit Necef". *Dansk Sociologi*, 18, 3, pp. 47-56.
- Gause, F. Gregory 2002: "Who lost Middle Eastern Studies? – review of *Ivory Towers on Sand: The Failure of Middle Eastern Studies in America* by Martin Kramer". *Foreign Affairs*, March/April.
- Gordon, Andrew 2004: "Rethinking Area Studies, once more". *Journal of Japanese Studies*, 30, 2, pp. 417-429.
- Halliday, Fred 1995: "Orientalism and its critics", pp. 195-218 in *Islam & the Myth of Confrontation – Religion and Politics in the Middle East*. London: I.B. Tauris.
- Harootunian, Harry 2000: "Tracking the Dinosaur. Area Studies in a time of "Global-

- ism"" , pp. 25-58 in Harry Harootunian, *History's Disquiet*, NY: Columbia University Press.
- Haugbølle, Sune 2008: "MESA 2008: put Said on the backburner", *CUMINet Blog*, December 1. (<http://cuminet.blogs.ku.dk/2008/12/01/mesa-2008-put-said-on-the-backburner/>).
- Heristchi, Claire 2004: "Postcolonial Studies and Research on the Politics of the Middle East and Africa". *Journal of Mediterranean Studies*, 14, 1-2, pp. 17-46.
- Hourani, Albert 1994: "Life stories of Albert Hourani", pp. 19-45 in Nancy Elizabeth Gallagher (ed.): *Approaches to History of the Middle East*. London: Ithaca Press.
- Hudson, Michael C. 1991: "After the Gulf War: Prospects for Democratization in the Arab World ". *Middle East Journal*, 45, 3, pp. 409-426.
- Hudson, Michael C. 1995: "The Political Culture Approach to Arab Democratization - The Case for Bringing It Back In, Carefully" in Rex Brynen, Bahgat Korany & Paul Noble (eds): *Political Liberalization & Democratization in the Arab World – theoretical perspectives*, Boulder: Lynne Rienner.
- Hudson, Michael C. 2004: "American Hegemony and the Changing Terrain of Middle East International Politics", pp. 163-179 in Bassel F. Salloukh & Rex Brynen (eds), *Persistent Permeability? Regionalism, Localism, and Globalization in the Middle East*. Aldershot: Ashgate.
- Irwin, Robert 2006: *For Lust of Knowing – The Orientalists and their Enemies*. London: Allen Lane.
- Johnson, Chalmers & Hidenori Ijiri 2005: "About Area Studies and Japan", *JPRI Occasional Paper*, 34 (August).
- Jørgensen, Knud Erik 2000: "Continental IR Theory: The Best Kept Secret". *European Journal of International Relations*, 6, 1, pp. 9-42.
- Jung, Dietrich 2007: "Modernisering og islampolitik i det nederlandske Indien". *Politica*, 39, 2, pp. 138-153.
- Khalidi, Rashid 2003: "The Middle East as an Area in an Era of Globalization", pp. 171-190 in Ali Mirsepassi et al. (eds), *Localizing Knowledge in a Globalizing World – recasting the Area Studies Debate*. N.Y.: Syracuse University Press.
- Khalil, Laleh 2007: "Everyday Orientalism". *Middle East Report*, 244, pp. 42-45.
- Kramer, Martin 2001: *Ivory Towers on Sand – The Failure of Middle Eastern Studies in America*. Washington: Washington Institute for Near East Policy.
- Kramer, Martin 2007: "De-Saidification", *Martin Kramer on the Middle East*, 1 (July), pp. 8-12. (www.geocities.com/martinkramerorg/newsletter/july2007.pdf).
- Lewis, Bernard 1982: "The Question of Orientalism". *The New York Review of Books*, 29, 11 (June 24).
- Lockman, Zachary 2004: *Contending Visions of the Middle East – The History and Politics of Orientalism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Massad, Joseph A. 2001: *Colonial Effects: the Making of National Identity in Jordan*. N.Y.: Columbia University Press.
- McAlister, Melani 2005: *Epic Encounters – Culture, Media and U.S. Interests in the Middle East, 1945-2000 (Updated Edition, with a Post-9/11 Chapter)*. Berkeley: University of California Press.
- Mirsepassi, Ali, Amrita Basu & Frederick Weaver (eds) 2003: *Localizing Knowledge in a Globalizing World – recasting the Area Studies Debate*, N.Y.: Syracuse University Press.

- Mitchell, Timothy 1991: *Colonising Egypt*. Berkeley: University of California Press.
- Mitchell, Timothy 2003: "The Middle East in the Past and Future Social Science" in David L. Szanton (ed.): *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*. Berkeley: University of California Press.
- Miyoshi, Masao & H. D. Harootunian (eds) 2002: *Learning Places – The Afterlives of Area Studies*. Durham & London: Duke University Press.
- Mongia, Padmini 1997: "Introduction", pp. 1-19 in Padmini Mongia (ed.): *Contemporary Postcolonial Theory*. London: Arnold.
- Palat, Ravi Arvind 2004: *Area Studies after 9/11, Requiescat in Pace*, Paper prepared for presentation at the conference "The Question of 'Asia' in the New Global Order" October 1-2, 2004, Duke University.
- Peteet, Julie, Suad Joseph, Ussama Makdisi & Eric Davis 2008: "Question & Pensées: How Useful Has the Concept of Sectarianism Been for Understanding the History, Society, and Politics of the Middle East? Pens'ee 1: Imagining the "New Middle East"" . *International Journal of Middle East Studies*, 40, 4, pp. 550-558.
- Rougier, Bernard 2007: *Everyday Jihad: The Rise of Militant Islam among Palestinians in Lebanon*. Cambridge: Harvard University Press.
- Qureshi, Emran & Michael A. Sells (eds) 2003: *The New Crusades – constructing the Muslim enemy*. NY: Columbia University Press.
- Sadowski, Yahya 1993: "The New Orientalism and the Democracy Debate". *Middle East Report*, 23, 4 (No. 183), pp. 14-21.
- Said, Edward 2002[1978]: *Orientalisme – Vestlige forestillinger om Orienten*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Said, Edward 1997: *Covering Islam – How the Media and the Experts determine how we see the rest of the World*. N.Y.: Vintage.
- Said, Edward 2003: "Preface to *Orientalism* (2003-edition)", *Al-Ahram Weekly*, Issue No 650 (7-13 August). (<http://weekly.ahram.org.eg/2003/650/op11.htm>).
- Said, Edward, Oleg Grabar & Bernard Lewis 1982: "Orientalism: An Exchange", *The New York Review of Books*, 29, 13 (August 12). (<http://www.nybooks.com/articles/6517>).
- Salzman, Philip Carl 2008: *Culture and Conflict in the Middle East*, Amherst. NY: Humanities Books.
- Schäbler, Birgit 2007: "Das Studium der Weltregionen (Area Studies) zwischen Fachdisziplinen und der Öffnung zum Globalen: Eine wissenschaftsgeschichtliche Annäherung", pp. 11-44 in Birgit Schäbler (ed): *Area Studies und die Welt – Weltregionen und neue Globalgeschichte*. Wien: Mandelbaum Verlag.
- Stillwell, Cinnamon 2008: "Truth About Islam in Academia?", *FrontPageMagazine.com*, July 2. (<http://www.meforum.org/article/1928>).
- Stjernfelt, Frederik 2008: "Orientalisternes sene svar". *Weekendavisen*, 12-19 marts.
- Skovgaard-Petersen, Jakob 2002: "Ex Oriente Lux – Orientalisme, Orientalistikken og de humanistiske værdier", i Hastrup, Kirsten: *Videnskab og værdier: den humanistiske udfordring*. København: Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab
- Schwanitz, Wolfgang G: 2003: "Djihad "Made in Germany": Der Streit um den Heiligen Krieg 1914-1915". *Social.Geschichte*, 18, 2, pp. 7-34.
- Szanton, David L. (ed.) 2003: *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*. California: University of California Press.

- Tessler, Mark *et al.* (eds) 1999: *Area Studies and Social Sciences – Strategies for Understanding Middle East Politics*. Bloomington: Indiana University Press.
- Tuastad, Dag 2003: "Neo-Orientalism and the new barbarism thesis: aspects of symbolic violence in the Middle East conflict(s)". *Third World Quarterly*, 24, 4, pp. 591-599.
- Valbjørn, Morten 2007: "Studiet af demokratiets (ir)relevans i et (u)almindeligt Mellemøsten – om ørkenvandring, fatamorganaer, ørkenblomster og om at vandre i cirkler". *Politica*, 39, 2, pp. 111-137.
- Valbjørn, Morten 2008: *A "Baedeker" to IR's Cultural Journey before, during and after the Cultural Turn – explorations into the (ir)relevance of cultural diversity, the IR/Area Studies Nexus and politics in an (un)exceptional Middle East*. Aarhus: Politica.
- Valbjørn, Morten & Lars Erslev Andersen 2003: "Under Angreb – Mellemøststudier efter 11. september". *KRITIK*, 162-3, pp. 15-27.
- Varisco, Daniel Martin 2007: *Reading Orientalism – Said and the Unsaid*. Seattle: University of Washington Press.
- Webber, Sabra 1997: "Middle East Studies & Subaltern Studies". *Middle East Studies Association Bulletin*, 31, 1 (July), pp. 3-10.
- Wedeen, Lisa 2007: *Scientific Knowledge, Liberalism and Empire: American Political Science in the Modern Middle East*, Paper prepared for presentation at the Social Science Research Council meeting on "Producing Knowledge on World Regions: Issues of Internationalization and Interdisciplinarity", at City University of New York (CUNY) June 14-15, New York City, USA.